

ЦРУ - СЛЕД 65 ГОДИНИ: НОВИ РАЗКРИТИЯ ЗА "ГРЕХОВЕТЕ" НА СТУДЕНТИТЕ ОТ СТРУМИЦА

World Review

Централното разузнавателно управление на САЩ (ЦРУ) публикува няколко милиона документа, свързани с тяхната работа, сред които има хиляди документи отнасящи се до СФРЮ и Македония.

В голям брой от публикуваните документи се посочва, че в следвоенния период ЦРУ отблизо е следяла дейността на ВМРО, и лицата които са се борели за независима Македония. В един от докладите на ЦРУ за ВМРО със заглавие "Дейността на ВМРО в Югославия" между другото се казва: "ВМРО тайно се бори за създаването на независима македонска държава, която ще включи територията на Югославска Македония. Организацията е особено активна в градовете Прилеп, Велес и Щип. Разпространяват се слухове в Югославия, че хората очакват да бъдат освободени от Титовият режим до следващия Великден".

Най-новите документи на ЦРУ ни доказват сведенията на много историци и лица от миналото, че САЩ особено са проявявали интерес към събитията в Струмица в следвоенния период. От ЦРУ вероятно са следели събитията там, а от получената информация за недоволството и задушаването на националния дух на жителите и отнемането на земята (отчуждаването и национализацията), което води до разделянето на листовките а и съобщенията от 01.05.1946 г. със заглавие: "Долу експонатите на сърбизма, Димитър Влахов, Лазар Колишевски, Михайло Апостолски и техните другари!", "Да живее духа на Гоце Делчев и Даме Груев". След тази дейност са били арестувани 25 младежи, между които са били трима от петте по-късно убити студенти, също така осъдени на затвор. Този факт се потвърждава и с новите документи от ЦРУ.

Напомняме, че в обвинителния акт за Методий Калкашев, лидер на арестуваната група се посочва: "всички обвинени, недоволни от днешната власт, от началото на 1946 г. в Струмица, са се организирали в фашистки дружества с цел противодействие на конституционния ред на Федеративна народна република Югославия. Тези под ръководството на обвиняемия Калкашев - същите се организират в дружество, което има за цел борба срещу днешната Федеративна народна република Югославия и конституционния ред и отделянето на Н.Р Македония от състава на Федеративна народна република Югославия в някаква си "Автономна Македония" начело с крволокот на македонският народ Ванчо Михайлов, а под протекторат на Англия и Америка". На

практика тези студенти са се борили за независима Македония.

Един от първите документи, свързани със Струмица носи заглавието "Политическото развитие и промените в Струмската област на Македония". В този документ е посочена политическата чистка на ръководните лица в първата половина на 1951 г. и избора на нови, най-вероятно "удобни" за властта лица в общинския съвет, комунистическата партия, съдебната система, полицията и УДС (Управление за държавна сигурност е югославската тайна разузнавателна служба и тайна полиция).

Важно за Струмския случай е да се отбележи, че в групата на предложените служители са и местните комунисти Ристо Пиличев (организационен секретар) и Мара Минанова (политически секретар), двете най-омразни имена, които Струмица ще си спомня още дълго време след съдбовна 1951 година.

В документа, озаглавен "УДС екзекуцията на петимата студенти при опита си да влязат в Гърция", е посочено, че информацията в документа (3 страници) е получена през юли-август 1951 година. Това е единственият документ от всички 9 документа на ЦРУ, които цитирам в текста, в който е посочено времето на събиране на информацията. (във всички други документи, това поле е прикрито с черно).

В документа ЦРУ има информация от деня на първата среща на студентите на 1 юли 1951 г., когато се договарят да избягат в Гърция в две групи, и се стига до деня на тяхното погребение.

За втори път се срещат на 27 юли, когато се договарят да преминат границата на 3 август. Фиданчев е трябвало да премине границата сам през Дойранското езеро, а другите четирима студенти да преминат границата през Беласица. Фиданчев го прави на 4 август, без да получи предварително информацията за промяна на датите, а останалите четирима студенти поради неизяснени причини променят датата на бягството на 12 август. Докладът информира, че студентите в последната среща от 27 юли се договарят за следното:

"Групата се съгласи да вземе със себе си удостоверенията за раждане, и студентските си книжки. Групата не е имала оръжие и намерение да оказва съпротива, докато не са заловени да правят опит за преминаване на границата. До това решение се стигнало, тъй като наказанието за опит за бягство било наказвано с арест за срок от два до три месеца. "Докладът отбелязва, че след бягството на Фиданчев, към групата допълнително се присъединява Коце Костуранов.

"В ранните часове на 12 август групата започва бягството". Според доклада те са заловени в засада от УДС и полицията близо до село Дорлобос.

Според мен, това е може би единственият факт, при който македонските източници и източниците на ЦРУ се разминават. Повечето македонски източници твърдят, че студентите са били арестувани и откарани близо до границата, където са били екзекутирани след предварителна заповед. Въпреки това, ЦРУ не отрича факта, че студентите са били разпитвани и измъчвани преди убийствата. ЦРУ също така отбелязва и мненията на гражданите и информаторите. Всички останали факти по-нататък идентично съвпадат: Изявлението на мюсюлманин от село Дорлобос, за това, че ръцете им били вързани с тел, а телата им били все още топли, за заповедта за изпращане на ковчези в Костурино, изявлението на Мирчо Топчев, разпита на родителите на студентите, погребението на гробището в Струмица, броят на присъстващите на погребението и начина на заравянето на младите студенти.

В края на този доклад ЦРУ дава подробни биографии на четиримата (Борис Белев, Стево Топчев, Георги Ярмов и Мирчо Пецев) от петимата убити студенти. Въпреки личните данни този доклад отбелязва, че всички студенти са били предварително арестувани за дейности, свързани с ВМРО. Липсата на биография за Коце Костуранов който накрая (преди самото бягство) се присъединява към групата е още един факт,

че ЦРУ е наблюдавала дейността на групата дълъг период преди убийствата.

В друг документ със заглавие: "Реакциите в Струмица за екзекуцията на петимата студенти от страна на УДС" е написано: "Хиляди хора присъстваха на погребението. Полицията нямаше възможност да попречи на хората да влязат в гробището. Д-р Александър Белев, баща на един от студентите разглеждал телата на жертвите, при което констатирал, че те са били малтретирани и разстреляни отблизо. По тялото на Борис Белев имало много синини и две огнестрелни рани в главата. "

Освен това по-нататък е написано, че общинският комитет на Комунистическата партия е бил притеснен от реакцията в Струмица за смъртта на студентите, и затова решили да проведът срещи в различни заводи в Струмица, за да пояснят, че студентите са били убити, докато са се опитвали да избягат в Гърция.

Ристо Пиличев в завода за тухли на 16 август 1951 г. на присъстващите служители казал: студентите са синове на буржоазни родители". Освен това ще рече, че същите родители експлоатирали и използвали бедните хора.

Той подчертава, че студентите не са били ликвидирани след войната, а им е била дадена възможност да поправят поведението си. Било им забранено да ходят на училище, но все пак те направили всичко, което е по силите им, за да работят срещу Комунистическата партия и държавата. Пиличев в речта си заключава, че студентите са били убити с право и че това ще се случи на всеки, който иска да избяга от Югославия.

Един ден преди горепосочения документ ЦРУ получава друг документ със заглавие: "Мненията на малките служители в Македония във връзка с колективизацията и американската помощ". Документът започва с информация за речта на същия Ристо Пиличев (което показва, че той е бил обект на изследване) за колективизационната политика изнесен в югославското правителство в края на април 1951 година. Речта се състои от четири отделни точки, от които първата е следната: "Американците и британците не идват в Югославия да освободят народа от комунизма". Също така се посочва, че през януари и февруари 1951 жителите на Струмския район очакват промени в политиката на режима (колективите да бъдат премахнати), за което пишат и петиции (искания) до Скопие и Белград.

На същите са им били изпращани емисари да пояснят, че няма да има промени в политиката, а част от хората, които са писали петиции са били арестувани. По отношение на американската помощ, началници са били обучавани да отговорят, че властта не се противопоставя на помощта, но все пак нямат намерение да провеждат алтернативни политики от съществуващите. Това обяснение било публично изказано на комитета на комунистическата партия в Струмица и Босилево.

Два дни преди да се получи документа за реакциите от жителите на Струмица за екзекуцията на студентите, ЦРУ получава друг документ със заглавие: "Местоположение на полковете на 48 дивизия. Картечница и противотанкова система в района на Струмица ". С този документ ЦРУ получава информация за местоположението на 14-и пехотен полк в Берово, 48-ма дивизия в Струмица и други два полка на същата дивизия в Ново Село и Берово. Освен това в текста са отбелязани , в кои от селата се намират картечни пистолети и противотанкови оръжия. Документът и датата на създаването му ясно говорят, че ЦРУ е очаквало недоволство на жителите от последните убийства, но и търговска реформа, която ще бъде разгледана в следващия документ. За това те са се снабдявали с информации за военните крепости и възможните начини за справяне на властите с врага, но и със собствените си граждани, ако се появи необходимост.

Тези два документа за студентите от Струмица показват единият мотив за унищожаването на принадлежността към ВМРО. Един друг документ, озаглавен "План за раз-

пускане на колективите в Струмската област" показва вторият мотив за убийствата. Вземайки в предвид факта, че властта трудно се е справяла с недоволството на народа за отчуждаването или национализацията, същата се сблъскала с трудности при въвеждането на търговската реформа. Точно убитите студенти с десетки други младежи остро са се противопоставяли на национализацията и дори публично говорили за всичко това, а за което има и данни от самите съдебни процеси. Със самата ликвидация на "опонентите" на реформите, властта изпраща съобщения до всички граждани, че всеки, който ще се противопостави на нейните политики, ще бъде ликвидиран. По този начин им е било много по-лесно да проведат техните реформи и въвеждането на "стопанството", което описвам в следващия документ.

Документът от 13.12.1951 ни показва, че за по-малко от месец от жестокото убийство, през септември 1951 г. с цел да се успокои движението на селяните за напускането на колективите, народният съвет и окръжната УДС в Струмица заповядват на местните представители да имат срещи с членовете на колективите като им обяснят необходимостта от разпускане на колектива и формирането на икономиката (стопанството) до края на 1951 година. В текста следва по-подробно описание за това как ще бъде направено и обяснено на селяните. В последната точка е посочено, че селяните се съмняват в намеренията на правителството и смятат, че: гласуването за премахването на колективите няма да бъде свободно, с "икономиката" няма да се подобрят условията им на живот, правителството ще "определя" цените на продуктите, на членовете на комунистическата партия ще им бъде дадена по-добра земя и че те няма да получат земите, които преди това са притежавали.

След убийството на петимата студенти, ЦРУ продължава да се интересува от дейността на младежите в града. Един ден след доклада за реакцията на населението ЦРУ получава нов доклад, озаглавен "Условията в гимназията в Струмица". Основна цел на доклада е да се проучи политическата принадлежност на преподавателския състав и учениците. Информациите които ЦРУ получава се следващите: Александър Аговски - директор (активен комунист), Мано Димитров - география (не е комунист), Слободан Николовски - македонски език (не е политически активен), Анка Петрова - физика (не е комунист), Константинов - естествени науки (няма информация) и Кръсто - военно обучение (няма информация). Според доклада в гимназията има и няколко комунисти от списъка на учениците. В продължение за дружеството се говори: "комунистическото студентско дружество лошо работи и е неефективно. Учениците са принудени да членуват в тази организация, но те избягват да бъдат включени в дейностите и".

Последният достъпен доклад със заглавие "Струмска гимназия" е от . Тук по-малко от една година от убийството и първия доклад на ЦРУ за гимназията от фигурира само едно и също име от предишния доклад, това на учителя по география Мано Димитров. Всички други имена на ръководителите и преподавателите са нови. За разлика от предишния доклад в този е посочено, че: "комунистическото студентско дружество има само няколко членове тъй като учениците не са били принуждавани да членуват".

В доклада има информация, че до края на 1950 г. е имало 1000 ученици в училището, след това правителството решава да намали броя на стипендиите, а записването на нови ученици е намалено до 500. Този факт също дава ясна представа, че властта систематично е искала да потуши интелигенцията, която е съществувала в града в годините на следвоенния период като след това лесно би се справила с реформите, които трябвало да бъдат изпълнени до края на 1951 година.

Накрая, но не и последномясто бих искал да благодаря на американския народ за тези девет документи, но и за хилядите други, които днес са на наше разположение

и ни посочват една различна представа за изпитанията с които се е сблъсквала Македония и македонските граждани в миналото.